

ملاحظات امنیت اقتصادی معوقات و فرار مالیات

عاطفه غلامی^۱

چکیده

در بسیاری از کشورها تمرکز و تکیه دولت برای تأمین بودجه بر درآمدهای مالیاتی است، اما در کشورهایی که به‌طور عمده بودجه خود را از درآمدهای نفتی به‌دست می‌آورند، تمرکز بر درآمدهای مالیاتی و مدیریت نظام مالیات‌ستانی کمتر است. در ایران هم به‌دلیل وجود درآمدهای نفتی این مشکل وجود دارد و کنترل و مدیریت نظام مالیاتی بهینه نیست. بی‌توجهی به درآمدهای مالیاتی به‌عنوان منبع اصلی تأمین بودجه به عدم نظارت صحیح بر مالیات‌ستانی، وجود معافیت‌های گسترده مالیاتی، عدم شناخت مؤدیان مالیاتی و در یک جمله به ایجاد معوقات مالیاتی بسیار و گسترش فرار مالیاتی منجر شده است. همین موضوع تبعات بسیاری بر امنیت اقتصادی کشور داشته و دارد، از جمله: کاهش اشتغال و گسترش بیکاری، گسترش شکاف طبقاتی، کاهش رشد اقتصادی، ایجاد تنش‌های سیاسی - اجتماعی و درنهایت، تهدید و مخدوش ساختن امنیت اقتصادی کشور. بنابراین، راهکارهایی از جمله: افزایش پایه‌های مالیاتی، کاهش معافیت‌های مالیاتی بی‌رویه، بهبود سازوکار اخذ مالیات، شناسایی مؤدیان مالیاتی با استفاده از گردش‌های مالی برای کاهش معوقات مالیاتی و جلوگیری از فرار مالیاتی، الکترونیکی کردن رویه‌های شناسایی مؤدیان مالیاتی و اخذ مالیات و ایجاد هماهنگی و همکاری بین نهادهای مختلف در کشور ارائه می‌شوند.

واژگان کلیدی: فرار مالیاتی، معوقات مالیاتی، امنیت اقتصادی، نظام مالیاتی.

مقدمه

برقراری و حفظ عدالت اجتماعی از جمله اهداف عمده اقتصادی است که دولت‌ها در برنامه خود مدنظر دارند. در همین راستا مالیات ابزاری است که با توزیع مجدد ثروت و درآمد به‌صورت صحیح در جامعه می‌تواند عدالت را برقرار و از گسترش فاصله طبقاتی جلوگیری کند. وجود یک نظام مالیاتی کارآمد نه تنها می‌تواند موجب کاهش فاصله طبقاتی شود، بلکه می‌تواند از بروز هرگونه مفاسد اقتصادی در این زمینه جلوگیری کند. از سوی دیگر، یک نظام مالیاتی

کارآمد می‌تواند امنیت اقتصادی را در جامعه برپا کند. در واقع، امنیت اقتصادی به‌مثابه یک کالای عمومی بوده که تولید آن برای جامعه از عهده بخش خصوصی خارج است و در صورتی که بخش خصوصی بخواهد این کالای گران‌مایه را تولید کند با شکست بازار مواجه خواهد شد. به همین علت، ایجاد امنیت اقتصادی در جامعه برعهده نهاد دولت است. امنیت اقتصادی و هر آنچه به آن مرتبط است می‌تواند بر کسب‌وکار، تولید و درآمد ملی کشور از طریق درآمدهای مالیاتی تأثیر بسزایی داشته باشد.

قانونی در قوانین مالیاتی نشأت می‌گیرند. به عبارت دیگر، در صورتی که مؤدی مالیاتی خود به‌دنبال راه‌گریز از پرداخت مالیات باشد، معوقات مالیاتی ایجاد می‌شود. در معوقات مالیاتی مؤدی مالیاتی هیچ‌گونه نگرانی درخصوص احتمال افشای اطلاعات ندارد و با سوءاستفاده از حلاله‌های قانونی موجود از پرداخت مالیات اجتناب می‌کند!

۲. آثار فرار مالیاتی و معوقات مالیاتی بر امنیت اقتصادی

عدم پرداخت مالیات از هر روشی، چه به‌صورت فرار مالیاتی و چه به‌صورت اجتناب از پرداخت مالیات و ایجاد معوقات مالیاتی، پیامدهای بسیاری به‌دنبال دارد و امنیت اقتصادی کشور را از زوایای مختلفی متأثر می‌کند که در شکل شماره (۱)، مهم‌ترین این پیامدها ارائه شده است.

زمانی که حجم فرار و معوقات مالیاتی در کشور افزایش می‌یابد، تمایل شهروندان به نگهداری دارایی‌های خارجی بر اثر وجود ناامنی اقتصادی از یک‌سو و کمبود عرضه به‌دلیل کاهش توان تولیدی کشور از سوی دیگر، باعث می‌شود که ذخائر محدود ارزی در راستای تأمین مالی واردات کالاهای ضروری و سرمایه‌ای تخصیص نیابد.

البته، این، رابطه یک‌سویه نیست و درآمدهای مالیاتی هم به‌نوبه‌خود امنیت اقتصادی و فضای کسب‌وکار را تحت تأثیر قرار می‌دهند. درآمدهای مالیاتی اگر به‌درستی جمع‌آوری و بازتوزیع آن‌ها مناسب باشد، می‌توانند فاصله طبقاتی را کاهش و رضایت عمومی را افزایش دهند. البته، در دنیای امروز با توجه به جمعیت بالا و عدم دسترسی به ابزارهای روز دنیا، شناسایی مؤدیان مالیاتی کمی مشکل شده و عده‌ای از سودجویان دست به اقدام‌های نادرستی برای فرار مالیاتی و گاهی معوق نگه‌داشتن پرداخت‌های خود می‌زنند. از این‌رو، در این گزارش، ضمن توضیحاتی درخصوص تفاوت ماهوی فرار مالیاتی و معوقات مالیاتی، تبعات و ملاحظات امنیت اقتصادی این عمل غیرقانونی شرح داده می‌شود.

۱. تبیین فرار مالیاتی و معوقات مالیاتی

در صورتی که نظام مالیاتی کارآمد نباشد و نتواند به‌صورت صحیح مالیات‌دهندگان را کنترل کند، فرار مالیاتی و معوقات مالیاتی بسیاری را در این نظام شاهد خواهیم بود. فرار مالیاتی یک نوع فرار از قانون است. زمانی که یک مؤدی مالیاتی از ارائه گزارش صحیح درخصوص درآمدهای خود که مشمول مالیات می‌شوند، امتناع می‌کند. درواقع، یک نوع عمل غیرقانونی انجام داده که به عدم شناسایی او توسط مقام‌های دولتی و مالیاتی کشور منجر شده است، اما معوقات مالیاتی به‌دلیل اجتناب از پرداخت مالیات ایجاد می‌شوند که بیشتر معوقات مالیاتی از حلاله‌های

شکل ۱: پیامدهای فرار مالیاتی و وجود معوقات مالیاتی

که معوقات و فرار مالیاتی بالا باشد، به تبع آن، دولت ضعیف‌تر و نارضایتی مردم شدیدتر خواهد شد. کاهش درآمدهای مالیاتی دولت به ناتوانی دولت برای حمایت از کسب‌وکارهای موجود و نوپا، عدم توجه کافی به رفاه مردم و درنهایت، بروز نارضایتی و اغتشاشات توسط مردم منجر خواهد شد.

✓ گسترش فاصله طبقاتی

در صورت وجود معوقات و فرار مالیاتی، نسبت درآمد مالیاتی به تولید ناخالص داخلی کاهش می‌یابد که این، به معنای افزایش فشار هزینه‌های زندگی برای گروه فقراست. از سویی، هر گروهی که وضعیت بهتری نسبت به دیگران دارد، با فرصت‌های پیش‌رو وضعیت خود را بهبود می‌بخشد و در نتیجه، شکاف و فاصله طبقاتی بیشتر و بیشتر می‌شود. نتیجه این نابرابری و توزیع نامناسب منابع، ناامنی اقتصادی است. به عبارتی، ناامنی اقتصادی از یک‌سو، می‌تواند ناشی از نابرابری در

همان‌طور که در شکل شماره (۱)، مشاهده می‌شود، فرار مالیاتی و معوقات مالیاتی به گسترش فاصله طبقاتی، کاهش رشد اقتصادی و... منجر می‌شوند که چگونگی تهدید و خدشه‌دار شدن امنیت اقتصادی کشور از طریق فرار مالیاتی و معوقات مالیاتی با توجه به موارد ارائه‌شده در شکل شماره (۱)، به تفکیک آمده است.

✓ کاهش درآمدهای مالیاتی و درآمدهای دولت

عدم پرداخت مالیات چه از طریق فرار مالیاتی و چه از طریق معوقات مالیاتی به کاهش درآمدهای مالیاتی و کاهش درآمدهای مالیاتی دولت منجر می‌شود. در ایران که با کسری بودجه نیز مواجه است، این پدیده، کسری بودجه دولت را تشدید می‌کند و به کاهش قدرت دولت در حمایت از برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌های اعلام‌شده در اقتصاد منجر می‌شود. این موضوع نیز اعتماد عمومی به دولت را از بین می‌برد و مشروعیت دولت را خدشه‌دار می‌کند. در صورتی

دسترسی به منابع باشد و از سوی دیگر، می‌تواند این نابرابری و توزیع نامناسب را تشدید کند.^۱

✓ کاهش رشد اقتصادی

زمانی که حجم فرار و معوقات مالیاتی در کشور افزایش می‌یابد، تمایل شهروندان به نگهداری دارایی‌های خارجی بر اثر وجود ناامنی اقتصادی از یک‌سو و کمبود عرضه به دلیل کاهش توان تولیدی کشور از سوی دیگر، باعث می‌شود که ذخائر محدود ارزی در راستای تأمین مالی واردات کالاهای ضروری و سرمایه‌ای تخصیص نیابد. در این صورت، میزان حجم ارز خارجی کاهش می‌یابد و با کاهش واردات کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای، رشد اقتصادی به شدت کاهش می‌یابد و امنیت اقتصادی را مخدوش می‌کند.^۲

✓ افزایش بیکاری

مالیات به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع درآمدی دولت، نقش مهمی در اجرای سیاست‌های مالی دولت دارد و متغیرهای کلان اقتصادی از جمله بیکاری را تحت تأثیر قرار می‌دهد، زیرا با وجود و افزایش درآمدهای مالیاتی، بخشی از این درآمدها در راستای ایجاد واحدهای تولیدی، گسترش صنایع و افزایش تولید داخلی به کار خواهند رفت. طبیعتاً گسترش صنایع و افزایش تولیدات، نیازمند به‌کارگیری نیروی انسانی است. بنابراین، در صورتی که درآمدهای مالیاتی چه به طریق فرار مالیاتی و چه به دلیل معوقات مالیاتی کاهش یابند، نه تنها به‌کارگیری نیروی انسانی جدید دچار مشکل خواهد شد، بلکه برخی از صنایع که نیازمند حمایت

دولت هستند (از منبع درآمدهای مالیاتی) با مشکل مواجه خواهند شد و تعدیل نیرو و افزایش بیکاری رخ خواهد داد. وقتی بیکاری زیاد شود، چرخه محرک تولید سست می‌شود و ناامنی اقتصادی بروز می‌کند. از سوی دیگر، افزایش بیکاری نیز باعث ناامیدی مردم و روی آوردن جوانان به کارهای غیرقانونی می‌شود که این موضوع امنیت اجتماعی را مخدوش می‌کند.

✓ کاهش تولید کالاهای عمومی و کاهش رفاه عمومی

بین رفاه اجتماعی و فرار مالیاتی رابطه‌ای عکس وجود دارد. در واقع، هرچه درآمدهای مالیاتی بیشتر باشند، بودجه تخصیص‌یافته برای تولید کالاهای عمومی نیز افزایش می‌یابد و طبیعی است که با تولید کالاهای عمومی، رفاه عمومی جامعه نیز افزایش می‌یابد، اما در صورتی که فرار مالیاتی و معوقات مالیاتی رخ دهند، درآمدهای مالیاتی دولت کاهش می‌یابد، به عبارت دیگر، بودجه تخصیص‌یافته برای تولید کالاهای عمومی کاهش می‌یابد. از همین حیث رفاه عمومی جامعه هم کاهش می‌یابد. در صورتی که این روند ادامه داشته باشد، مردم اعتراضات خود را به هر روشی نشان خواهند داد و ناآرامی در جامعه پدید خواهد آمد و امنیت داخلی مخدوش خواهد شد.

✓ ایجاد تنش‌های سیاسی - اجتماعی

یکی از مهم‌ترین پیامدهای فرار مالیاتی و معوقات مالیاتی، ایجاد تنش‌های سیاسی - اجتماعی است. با به‌وجود آمدن و گسترش فاصله طبقاتی و انباشت ثروت

۱. کمبجانی، ۱۳۷۳.

۲. همان مأخذ.

بودجه مواجه می‌شود. در این صورت، فرار مالیاتی به ناسالم شدن اقتصاد منجر می‌شود و ممکن است پس‌اندازهای شخصی و سرمایه‌گذاری‌های خصوصی را در خارج از کشور افزایش دهد.^۱ در چنین حالتی، سرمایه از کشور خارج می‌شود و سرمایه‌گذاری خارجی در ایران کاهش می‌یابد که به نوبه خود این فرآیند به کاهش رشد اقتصادی کشور منجر می‌شود.

۳. دلایل بروز فرار مالیاتی و معوقات مالیاتی

باتوجه به پیامدهای فرار مالیاتی و معوقات مالیاتی بر امنیت اقتصادی و اجتماعی، ضروری است دلایل بروز چنین پدیده‌هایی بیان شوند تا بتوان راهکارهای عملیاتی برای جلوگیری از بروز آن‌ها را ارائه داد. بررسی‌های مختلف صورت گرفته برای شناسایی دلایل بروز فرار مالیاتی و معوقات مالیاتی به صورت خلاصه در شکل شماره (۲)، ارائه شده است.

توسط گروهی خاص، افراد جامعه نسبت به این موضوع اعتراض می‌کنند و درخواست رسیدگی به این موضوع را دارند. باتوجه به نبود زیرساخت‌های مناسب برای پی‌گیری فرار مالیاتی و معوقات مالیاتی، دولت در رسیدگی به این درخواست‌ها ناتوان می‌ماند و ادامه درخواست‌ها و اعتراضات مردم موجب ایجاد تنش‌های سیاسی - اجتماعی می‌شود. رخ دادن چنین شرایطی به ایجاد بسترها و فرصت‌هایی برای عده‌ای خاص منجر می‌شود و پیامدهای دیگری را از جمله فسادهای مالی و اقتصادی در پی دارد و درنهایت، به تهدید امنیت اقتصادی کشور منجر می‌شود.

✓ کاهش انگیزه سرمایه‌گذاری، ناسالم شدن اقتصاد و کاهش رشد اقتصادی

فرار مالیاتی آثار مبهمی بر رشد اقتصادی دارد. فرار مالیاتی درآمد دولت را کاهش می‌دهد؛ در نتیجه، دولت در تخصیص سرمایه‌گذاری‌های لازم با کمبود

شکل ۲: دلایل بروز فرار مالیاتی و معوقات مالیاتی

مقررات مربوط به نظام مالیاتی و بازارهای کار و کالا می‌دانند. این قضیه (پیچیده بودن قوانین و مقررات)

بسیاری از اقتصاددانان یکی از مهم‌ترین عوامل رونق اقتصاد زیرزمینی و فرار مالیاتی را پیچیده بودن قوانین و

۱. دل‌آنو و همکاران، ۲۰۰۴.

است که آن هم می‌تواند به دلیل ناآشنایی و عدم تسلط کافی مأموران مالیاتی به قوانین مالیاتی و نداشتن مهارت کافی در اجرای آن‌ها باشد.^۳

دولت‌ها گاهی با اتخاذ برخی سیاست‌های حمایتی مالیاتی و معافیت‌های مالیاتی مسیر فرار مالیاتی را باز می‌کنند. به دلیل این که یک سیستم اطلاعاتی کارآمد در این خصوص وجود ندارد، فرار مالیاتی گسترش می‌یابد. یکی دیگر از آثار معافیت‌های مالیاتی بی‌رویه، کاهش درآمدهای مالیاتی دولت و در نتیجه، کاهش بودجه عمومی است. امکان دارد دولت برای افزایش درآمدهای خود فشار مالیاتی را بر سایر گروه‌های درآمدی وارد کند که بالطبع، کارایی نظام مالیاتی کاهش می‌یابد. بنابراین، معافیت‌های مالیاتی به هر دلیلی خود به فرار مالیاتی و ایجاد معوقات مالیاتی در برخی موارد منجر می‌شود.

جمع‌بندی و راهکارها

در گزارش حاضر ملاحظات امنیت اقتصادی فرار مالیاتی و معوقات مالیاتی ارائه شد. گرچه هم در فرار مالیاتی و هم در معوقات مالیاتی، مالیاتی به دولت پرداخت نمی‌شود، اما این دو عمل با یکدیگر به لحاظ مفهومی متفاوت هستند. فرار مالیاتی نوعی فرار از قانون است، اما معوقات مالیاتی به دلیل اجتناب از پرداخت مالیات به وجود می‌آیند و یک نوع نپرداختن مالیات به صورت رسمی است. این دو پدیده به دلایل گوناگونی در نظام مالیات‌ستانی کشور بروز می‌کنند. عدم گسترش فرهنگ مالیاتی در کشور، ضعیف بودن ضمانت‌های اجرایی

آزادی و اختیار افراد را برای حضور در اقتصاد رسمی کاهش می‌دهد. همچنین این پیچیدگی به همراه موانع تجاری و محدودیت‌های موجود در بازار کار برای کارگران خارجی، به افزایش حجم اقتصاد زیرزمینی منجر می‌شود. کشورهایی که در آن‌ها مقررات بیشتری وجود دارد، نسبت اقتصاد غیررسمی به کل تولید ناخالص داخلی آن‌ها بیشتر است. همچنین درآمدهای مالیاتی در این کشورها به شدت پایین است.^۱

درواقع، سیستم مقرراتی یک کشور با نظام گسترده اعطای مجوز به ایجاد زمینه بروز فساد در آن کشور منجر می‌شود. کشورهای مختلف نیز با درجات گوناگون نظام مقرراتی اقتصاد خود باعث رشد درجات گوناگونی از فساد می‌شوند. ناگفته نماند که فرار مالیاتی، معوقات مالیاتی و معافیت‌های بی‌رویه مالیاتی هم می‌توانند نوعی فساد مالی به شمار آیند.

از سویی، کاستی‌های موجود در نهاد مالیاتی و نبود یک نظام نظارتی دقیق و کارا می‌تواند زمینه‌ساز بروز معوقات مالیاتی باشد.^۲ همچنین ضعف فرهنگ مالیاتی یکی دیگر از عواملی است که موجب عدم توجه مردم به مالیات و ضرورت پرداخت آن شده است. یکی دیگر از دلایل ایجاد فرار مالیاتی، ارسال نکردن اظهارنامه مالیاتی است. شاید بتوان گفت، رایج‌ترین دلیل عدم ارسال، می‌تواند این باشد که در صورت به‌روز نبودن سامانه ثبت مؤدیان مالیاتی، بهترین امکان برای ارسال نکردن اظهارنامه و پس از آن فرار از پرداخت مالیات فراهم شده است. دلیل دیگر، عدم برخورد قاطع مأموران مالیاتی

1. Johnson et al, 1997.

2. Giles, 1997.

۳. پایگاه فرهنگ مالیاتی کشور.

- شناسایی مؤدیان مالیاتی با استفاده از گردش‌های مالی: حقوق‌بگیران، کارمندان و کارگران جزء گروهی هستند که قبل از دریافت درآمد خود، مالیات آن‌ها کسر می‌شود. این در صورتی است که میزان حقوق دریافتی آن‌ها بالا و نجومی نیست. در صورتی که بسیاری از افرادی که درآمدهای بالایی دارند به‌راحتی از پرداخت مالیات سر باز می‌زنند. از این‌رو، پیشنهاد می‌شود، سازوکاری مبنی بر اخذ مالیات بر اساس گردش مالی حساب اشخاص به‌صورت سیستماتیک تعریف و با اطلاع قبلی از حساب آنان کسر شود. اگر بتوان این روش را مدیریت‌شده و با نظارت بالایی انجام داد، تمام مؤدیان مالیاتی شناسایی می‌شوند و چون اخذ مالیات از آن‌ها سیستمی است، فرصت لابی و سوءاستفاده و رانت برای عدم پرداخت مالیات کاهش می‌یابد.

- تسهیل قوانین مالیاتی: تعدد و پیچیدگی قوانین نظام مالیات‌ستانی به‌گونه‌ای است که برخی اشخاص هم که مایل به پرداخت مالیات هستند، به‌دلیل وجود این قوانین گیج‌کننده و سردرگم‌کننده، متضاد و پر از ابهام، از پرداخت مالیات منصرف می‌شوند. در برخی موارد هم خود کارکنان امور مالیاتی به‌دلیل وجود چنین قوانینی در اجرای آن‌ها با مشکل مواجه می‌شوند و همین موضوع به کاهش درآمدهای مالیاتی منجر می‌شود. از همین حیث پیشنهاد می‌شود قوانین مالیاتی با توجه به نیازهای اساسی و ضروری در این نظام مورد بازبینی قرار گیرند و از تعداد آن‌ها کم شود. همچنین پیچیدگی نوشتاری آن‌ها کاهش یابد تا در موقع برخورد با قانون

قوانین مالیاتی، تعدد و پیچیدگی قوانین مالیاتی، وجود معافیت‌های گسترده مالیاتی و... از مهم‌ترین عواملی هستند که زمینه را برای بروز فرار مالیاتی و معوقات مالیاتی در کشور ایجاد می‌کنند. از آنجا که درآمدهای مالیاتی در راستای منافع عمومی مصرف می‌شوند. کاهش آن‌ها تبعات بسیاری را برای اقتصاد کشور به‌همراه دارد، از جمله: کاهش اشتغال و گسترش بیکاری، افزایش فاصله طبقاتی، کاهش رشد اقتصادی، ایجاد تنش‌های سیاسی - اجتماعی، کاهش تولید کالاها و عمومی و کاهش رفاه عمومی جامعه. این موارد به تضعیف اقتصاد داخلی، افزایش بی‌اعتمادی مردم به دولت، گسترش اعتراضات و... منجر می‌شوند و امنیت اقتصادی کشور را مخدوش می‌سازند. از این‌رو، راهکارهایی برای اصلاح نظام مالیات‌ستانی کشور^۱ پیشنهاد می‌شوند که عبارت‌اند از:

- کاهش معافیت‌های مالیاتی بی‌رویه: همان‌طور که بیان شد، معافیت‌های مالیاتی گسترده به‌نوعی راه را برای فرار مالیاتی و گسترش معوقات باز کرده‌اند. از این‌رو، پیشنهاد می‌شود معافیت‌های غیرضروری که هیچ فایده‌ای هم ندارند، برداشته شوند. مانند معافیت‌های مالیاتی برای فعالیت‌های فرهنگی - هنری پردرآمد، معافیت‌های مالیاتی صادرات مواد خام و معافیت‌های مالیاتی سلب‌بیتی‌ها و ناشران. یک راه دیگر نیز اعطای معافیت مالیاتی بر اساس کارآمدی سازمان‌هاست. در صورت اجرای این روش، سازمان‌ها و واحدهای تولیدی برای افزایش کارآمدی به‌جهت بهره‌مندی از معافیت‌های مالیاتی تلاش خواهند کرد.

^۱ منظور از اصلاح نظام مالیات‌ستانی کشور این نیست که بخش‌های خصوصی و مردم باید تحت فشار مالیاتی قرار گیرند. منظور این است که از اشخاصی که مالیات به آن‌ها تعلق می‌گیرد و به هر دلیلی از پرداخت آن سر باز زده‌اند، مالیات اخذ شود.

مالی آنان نیاز به ایجاد هماهنگی بین نهادهای مختلف است. از این رو، ملزم کردن همکاری بانکها و مؤسسه‌های مالی با سازمان امور مالیاتی به منظور ارائه گزارش‌های مالی افراد مربوط از جمله ضرورت‌های شناسایی و اخذ مالیات از مؤدیان آنهاست.

منابع

- ✓ رضایی سیابیدی، محمد (۱۳۹۶)، راه‌های مقابله و جلوگیری از فرار مالیاتی.
- ✓ کمیجانی، اکبر (۱۳۷۳)، تحلیل مالیات بر ارزش افزوده و بررسی مقدماتی اجرای آن در ایران.
- ✓ <http://intamedia.blog.ir/post/30>
- ✓ Dell'Anno, R., Gómez, M. & Pardo, A. (2004), Shadow Economy in Three Very Different Mediterranean Countries: France, Spain and Greece. A MIMIC Approach. Working Paper 2004:1-29.
- ✓ Giles, D. E. (1997), The hidden economy and tax-evasion prosecutions in New Zealand. *Applied Economics Letters*, 4(5), 281-285.
- ✓ Johnson, S., Kaufmann, D., & Ustenko, O. (1997), Formal employment and survival strategies after communism. *Transforming Communist Political Economies*, 177-202.

به دلیل عدم فهم مناسب از آن، کارمندان در دریافت و مؤدیان در پرداخت مالیات دچار مشکل نشوند.

- تعیین جرائم و مشوق‌های انگیزشی برای تسلیم اظهارنامه مالیاتی توسط اشخاص: یکی از دلایل کاهش درآمدهای مالیاتی، عدم تسلیم اظهارنامه مالیاتی توسط مؤدیان است. به منظور ایجاد انگیزه برای تسلیم اظهارنامه مالیاتی پیشنهاد می‌شود، مشوق‌هایی مانند تخفیف چند درصدی در مالیات، ایجاد فرصت در پرداخت مالیات، قسطی کردن پرداخت مالیات و... برای مؤدیان مالیاتی که در زمان تعیین شده اظهارنامه مالیاتی خود را با صداقت ارائه می‌کنند، در نظر گرفته شود. همچنین برای مؤدیان مالیاتی که اظهارنامه را در زمان تعیین شده ارائه نمی‌دهند یا برخی از موارد اظهارنامه را با عدم صداقت ارائه می‌کنند، جریمه‌ای در نظر گرفته شود.

- الکترونیکی کردن رویه‌های شناسایی مؤدیان مالیاتی و اخذ مالیات: باتوجه به گستردگی مشاغل، افزایش جمعیت و کسب‌وکارهای گوناگون، شناسایی تمام مؤدیان مالیاتی با روش‌های فیزیکی و ارائه اظهارنامه مالیاتی امکان‌پذیر نیست و بسیاری از مؤدیان مالیاتی یا شناسایی نمی‌شوند یا از پرداخت مالیات سر باز می‌زنند. از این رو، طراحی و تهیه سیستمی الکترونیکی با استفاده از فناوری اطلاعات می‌تواند در شناسایی مؤدیان مالیاتی با استفاده از حساب‌های بانکی، دستگاه‌های پوز، تراکنش و گردش‌های مالی آنان مؤثر باشد.

- ایجاد هماهنگی و همکاری بین نهادهای مختلف: به منظور شناسایی دقیق مؤدیان مالیاتی با استفاده از حساب‌های بانکی و گردش مالی و هرگونه اقدام

